

Լուկուլլոսի պատգամաւորը, որ հակառակ իր տարիքին, իր մեծ ու զօրաւոր հայրենիքի աշխարհակալական ողին ու գիտակցութիւնը ունէր եւ պահում էր իրան փորձուած ու տարեց մարդու պաղարիւն հանդարտութեամբ:

Ու նստած էին դէմ յանդիման ոչ երկու մարդ, այլ երկու աշխարհ, Արեւելք եւ Արեւմուտք: Այդ օրն, այդ ժամին, Անտիոքում, հայոց արքայի պալատում բազմաթիւ ազգերի բախտն էր վճռուած դարերի համար: Ո՞ւմ պիտի պատկանէր Ասիան՝ Հայաստանի՞ն թէ Հըրոսմին: Հայոց ծեր արքան նայում էր յօնքերի տակից իր առջեւ նստած համարձակ երիտասարդին: Նա ոչ միայն արդէն գիտէր այս հռոմայեցու գալու նպատակը, այլ եւ քաջածանօթ էր այն բոլոր դաւերին, որ Ապպիոս Կլաւտիոս իր ճամբին նիւթել էր իր դէմ, իր իսկ երկրի մէջ: Իր գործակալները ժամ առ ժամ իրադեկ էին պահել Արքայից-Արքային իր հիւրի նենդաւոր ձեռնարկները մասին եւ լաւատեղեակ էր, թէ իր հպատակ իշխաններեց որո՞նք են ծածուկ դաշինք կուել իր դէմ:

Պլուտարքոս ի զուր է փորձում մեզ համոզել, թէ Տիգրան սոսկ մի արեւելեան բռնաւոր էր անպարփակ գոռոզութեամբ լցուած եւ գերի իր բուն ու տարերային խառնուածքի յեղյեղումներին եւ մանաւանդ ցասումին: Տիգրանի գիւհանգիտական կարողութիւնը անվիճելի է. նա գիտէր կշռել իր խօսքն ու արարքը: Այլապէս նա անկարող պիտի լինէր քսանեւհինգ տարուց ի վեր վարել Առաջաւոր Ասիայի ժողովուրդների բախտը: Նա խորապէս ըմբռնում էր վայրկեանի ճակատագրական արժէքը. գիտէր ո՞վ է նստած իր առջեւ, թէ եւ հռոմայեցին ճգնում էր իր շարժուձեւին տալ պարզ ու անմեկ բնոյթ: Այս էր պատճառը անշուշտ, որ նրա սրտես աչքերի մըրուայի վրայ նուրբ, հեղնական ժպիտ կար, որ Պլուտարքոս անձազօրէն անուանում է՝ «բաց ու խնդուկ դէմք»:

Տիգրան զուսպ ու քաղաքավար ընդունեց Ապպիոսին, որ նրան յանձնեց Լուկուլլոսի նամակը, ուր հռոմայեցի զօրավարը գիտաւորեալ ձեւով բաց էր թողել Արքայից Արքայի տիտղոսը: Տիգրան սաստիկ խոթոռուեց. սա նրա ամենազգայուն տեղն էր եւ հակառակ իր

ներքին սուր խռովքին, նա դարձեալ զսպեց իրան: Նա լաւ հասկացաւ, որ Լուկուլլոսի այս արհամարհական վերաբերմունքը՝ դէպի իր անձը վայելչութեան պակասից աւելի մեծ քաղաքական ակտ էր. բիրտ՝ իր ձեւով եւ ծանրակշիռ՝ իր ենթադրեալ հետեւանքներով: Նրա համար այլեւս պարզ էր, որ Հռոմը ուրանալով իր տիտղոսը՝ անուղղակի կերպով հըրաժարուում է ճանաչել իր տիրապետութիւնները եւ իր հիմնած կայսրութիւնը:

Արեւելքի եւ Արեւմուտքի մեծ ու պատմական պայքարն էր վերոկաւում:

Տիգրանի լսածը ճիշդ էր: Լուկուլլոս իր նամակով պահանջում էր Միհրդատին, ինչ որ Ապպիոս հաստատեց նաեւ բերանացի աւելացրնելով, որ ինքը եկել է յատկապէս Պոնտոսի թագաւորին տանելու, որը Լուկուլլոսի յաղթանակներին է պատկանում եւ եթէ Տիգրանը մերժէ, այն ժամանակ պատերազմ պիտի լինի: Լուկուլլոսն տիրեց:

Երիտասարդ հռոմայեցու այս յայտարարութիւնը յանդուգն էր: Արքայի շրջապատը չնչարդէլ սպասում էր, թէ ի՞նչ պիտի պատասխանի Տիգրանը: Եւ յանկարծ, քար լուծութեան մէջ լսուեց մոռայլ արքայի խօսքը:

«Ո՞՞», — ասաց Տիգրան, թաւ ու հանդարտ ձայնով. — Ո՞չ, Միհրդատ հայոց Արքայից-Արքայի հիւրն է եւ ձեզ չի յանձնուի երբեք: Ու եթէ Հռոմին պատերազմ է պէտք, նա կը կարողանայ ինքզինքը պաշտպանել. այդպէս ասացէք ձեզ առաքողին: Նա գիտմամբ զօրավար չանուանեց Լուկուլլոսին, ինչպէս որ նա միտումնաւոր անգիտացել էր իր արքայից-արքայ տիտղոսը: Այս ձեւով էլ, իր հրամանով խմբազրուեց իր պատասխանագիրը հռոմայեցի զօրավարին:

Ունկնդրութիւնը վերջացաւ: Հայաստանի եւ Հռոմի միջեւ պատերազմ էր:

Տիգրան իր ծանր սուրբ վճռապէս նետեց Մարսի կշիռքին մէջ...

Միհրդատի՞ համար:

Ո՞չ, անշուշտ: Տիգրան հրաշալի կերպով գիտէր, որ Լուկուլլոսի կողմից Միհրդատին պահանջելը սոսկ պատրուակ էր իրեն կոխ յայտարարելու համար: Նա խորապէս համոզուած էր, որ Հայաստանի դէմ պատերազմը